

IKER
GAZTE
NAZIOARTEKO
IKERKETA EUSKARAZ

II. IKERGAZTE

NAZIOARTEKO IKERKETA EUSKARAZ

2017ko maiatzaren 10, 11 eta 12
Iruñea, Euskal Herria

ANTOLATZAILEA:
Udako Euskal Unibertsitatea (UEU)

GIZA ZIENTZIAK ETA ARTEA

**Marraskia, espazioaren partitura.
Mugapeko marrazketa-
esperimentazioan oinarritutako
ikerketa**

Jon Martin

119-126 or.

<https://dx.doi.org/10.26876/ikergazte.ii.01.16>

ANTOLATZAILEA:

ELKARLANEAN:

LAGUNTZAILEAK:

Marrazkia, espazioaren partitura. Mugapeko marrazketa-esperimentazioan oinarritutako ikerketa.

Martin, Jon.

Marrazketa, artea.
jon.martin@ehu.eus

Laburpena

Artikulu hau bukatu berri dudana tesiaren laburpen-aurkezpena da. Arte Ederren esparruan izanda ere, hau neurri handi batean marrartzuz egin izana da bere ezaugarri bereizgarriena, seguruenik. Tinta txinatarraz sortutako irudiak dira tesiaren alde idatzia egituratzen dutenak, bertako gaiak azaleratu eta elkar-konektatuz: behaketa, pertzepzioa, inkontzientea, patroia begetal eta fraktalak, erritmo organiko eta mekanikoak... Eraikitze prozesu honetan badago, batez ere, irudiaren egungo erabilpenaren gaineko elkarrizketa pizteko asmoa —gaurko testuinguruan irudia oso erraz, abiadura bizian eta ezin konta ahala bider sortu eta partekatu baitaiteke—.

Hitz gakoak: Artea. Marrazketa. Arte-ikerkuntza. Arte-praktikan oinarritutako ikerkuntza.

Abstract

This article is a summary-presentation of my recently completed PhD work. Even if it is within the field of fine arts, its most significant feature it is probably the fact of being done mostly drawing. They are, thus, the chinese ink drawings which structure the written part of this thesis, bringing to the surface their themes and connecting them to each other: observation, perception, unconscious, vegetal and fractal growth patterns, mechanical and organic rhythms... During this construction process, there is, in any case, an interest in creating a dialogue about the use of the image in our current context, characterized by the enormous quantity, speed and ease of generating and sharing it.

Keywords: Art. Drawing. Artistic research. Art-based research.

1. Sarrera eta motibazioa

Teknika eta denbora mugatuetan abiatutako sormen-ariketa bezala planteatzen dugu honako tesi hau. Gure ekarpen nagusia 2013ko azaro eta 2015eko martxo bitartean tinta txinatarrez egindako marrazkiak dira; tesiaren sorkuntza-prozesuaren baitan zedarritutako tarteak —2012ko azaroan hasi eta 2016ko azaroan bukatua—.

Mantxa, formatu eta konposaketaren bidez, marrazkien sorkuntza, estruktura eta erritmoaren gaineko jolasa pizten da azkenean, musika, landare haziera eta paisaiarekin estuki lotuta. Honetan, irudiak DIN A4a oinarritzat hartzen duten moduluen bidez eraikitzen doaz, itxura espazioarekiko harreman zuzenean mututzen doalarik.

Arte sorkuntzan maiz gertatzen den bezala, egin ostean ohartu naiz hau guztiaz modu sakonagoan. Puntu horretetatik idazten dut, sorkuntza prozesu hau eta bertan topatutako gakoak erakusteko. Ez da niri edo nire lanari buruzkoa, ezta beste inori edo inoren lanari buruzkoa ere, baizik eta nire lanaren bitartez —beste batzuek egindakoarekin lotuta eta lagunduta, noski—. “Artea ez da ikerlarien esfortzu inpersonala pausoz pauso aurreratzen duen zientzia. Aitzitik, artea ezberdintasunen munduari dagokio; behin bere espresio bideen jabe izanda, nortasun bakoitzak badu zeresan eta egin; norberetik erauzi beharrean, jadanik egindakoetan euren onura propioa bilatzen duten ahulak dira alde batera egin behar duten bakarrak. (...) Ez esaneko zerbitzari, ezta jabe absoluturik: bitartekoa soilik. Leku apala betetzen du artistak hortaz. Ez du adakeraren edertasuna aldarrikatzen; honek haren zehar baino ez da pasatu” (Klee, 1979). *Marrazkiari* buruz baino, *marrazten* eta *marrazkitik* egindako ikerketa. Orduan hasi eta orain hitzetan jarritakoa.

2. Arloko egoera eta ikerketaren helburuak

Gure helburu nagusia ikerketa *marraztuz* gauzatzea izan da; alde zuzeneko baldintzak ezarrita, ariketa bat planteatzea plastikak berak ekarpenak egin diezazkigun. Marrazteko orduan ez dugu gairik ezarri, modu-estrategiak baizik, emaitza programatu barik.

Unibertsitatearen esparru barnean egonda, arte ederren fakultateak ikerketa eta ezaguera kritikorako formakuntza eskaintzen duela ulertzen dugu, ikasleak egungo ingurunean modu propioan horiek burutzeko armatuz.

Lehenengo helburu hau metametodologikoa da, izan ere gurea *sorkuntza ikerketa bezala* ildoan kokatzen baita. Honek arte jardura jakintza-esperientzia gisa nabarmentzen du, eta ikerkuntza arte ekimenaren bidez egiteko aukera azaldu. Gurean ikerketa-ildo berria izanik, hau argudiatzea ere ezinbestekotzat jo dugu, eta horretarako Europako beste ikerlariek eta ikerketa taldeek egindakoa ezagutu behar izan dugu.

Marrazkiari dagokionez, bestalde, aurretik ezarritako gairik egon ez bada ere, aurreko urteetan egindako marrazkiak *bihurritzeko* asmoa izan da. DIN A4 koadernoetan egindakoak ziren gehienak, eta tamaina handiagora jotzeko gogoia nuen. Mihisearen tamainak irudiaren eraikitze eta emaitzan eragin nabarmena du. Ez da eskala-aldatze kontua soilik. Koadroan gertatzen dena ezberdina da. Alderik handiena gorputzaren erabilpen handiagoan datza, duda barik.

Komenigarria da argitzea: ez dugu asmorik marraztutakoa justifikatzen duen azalpen edo teoriarik bilatzeko. Marrazkiak ez *dio* ezer. Pentsamendu arrazionalaren bestelako esparruan mugitzen da, kontrakoan ere; kausa-ikuspuntua baino, “arrazonamendu grafikoak esanahia du helburu” (Daucher, 1978). Marrazkia bere sorreraren ispilu eta isla da.

Eraikitze prozesu honetan badago, batez ere, irudiaren egungo erabilpenaren gaineko elkarrizketa pizteko asmoa —gaurko testuinguruan irudia oso erraz, abiadura bizian eta ezin konta ahala bider sortu eta partekatu baitaiteke—. Honi lotuta, lehen aipatu bezala, sorkuntza prozesu hau eta bertan topatutako gakoak erakutsi, komunikatu eta ulergarri aurkezten saiatu gara.

Tesia egitea sormen-jarduera da. Mugapetik abiatuz, bere *ariketa* izaera azpimarratzen dugu, hain zuzen. Horrela izanik, emaitzak porrota ere onartzen du bere baitan. Gertatu dena, marrazkiak, ekarpen gutxi egin zein aurretik azaldutako kezka hobeto argitzen lagundu diezagukete.

Gorputza eta burua bereizten ez dituen jakintza izanda, arte-aritzea eta transmisioa ezin dira soilik *intelektualak* izan. Hizkuntzaren garrantzia nabaria da komunikatzeko, baina ez da, haatik, bakarra transmititzeko. Nolanahi ere, tesia komunikatze-ariketa ere bada, enpatia egintza, ez soilik elkarri eragiten duten pertsonen artean, norbere burua eta esan nahi denarekin ere. Honi lotuta, sorkuntza prozesu hau eta bertan topatutako gakoak erakutsi, komunikatu eta ulergarri aurkezten saiatu gara.

Eremu hurbilean EHU defendatutako tesi batzuk erabili ditugu. Teoria aldetik, Gentz del Valle de Lersundirena, nire zuzendariarena, oso lagungarria izan da marrazketaren gaineko ikusmolde zabala eta aberatsa izateko. Inolako irudi formako emaitzaz haratago, marrazketa pertzepzioa, testuingurua eta plastika uztartzen dituen ekintza bezala aurkezten digu honek (2001). Praktikan oinarritutako ikerketari dagokionez, Alberto Rementeria (1988), Erramun Landa (2013) eta Iñaki Imazen (2014) doktorego tesietan topatu ditugu aitzindaririk interesgarrienak, bakoitzak praktika modu oso ezberdinean erabiltzen badu ere —hezkuntza zein psikologian fokatuta—. Nolanahi ere, euren ibilbide luzean horiek bereizten dira nirearekiko. Horregatik, hain zuzen, abiatu dut nire tesia denbora muga zehatz batzuetan egin beharreko sormen-ariketa bezala.

1. irudia. III. Basoa. Tinta txinatarra paper gainean. 420 x 594 cm gutxi gorabehera.

3. Ikerketaren muina

Herraminta, pertzepzioa, jarrera; ikerketa abiatzeko gure oinarriak. Marrazketa burua eta gorputza koordinatzen dituen gimnasia bezala ulertua. Marrazketa eta margolaritza ikus-ekintza hutsatzat dituen ohiko sinestea erabat okerra da, diosku Pallasmaak (Pallasmaa, 2012). Egia esanda, marrazketa itxuraren aztertze zehatza bezala ulertu izan da luzaroan, arte optikoa perfekzioraino garatuz. Honek artista eta objektuaren bereizketa zekarren baina, eta honekin batera fisikoa ez den zirrara kontenplatu eta irudikatzen duen artearen baztertzea. Arteak, ordea, gauzak zeharkatzen ditu, erreala zein irudizkoaz haratago doa, eta artista mundua sortzen duen energiarekin jolasean eta antzeratuz dabilela argazki-tresna baino gehiago da (Klee, 1979).

Zazpi marrazki-txanpa dira guztira, euren baitako gakoez apurka-apurka ohartu naizela, nahiz eta horietako asko lehenengo marrazkietan —eta ikerketa aurreko beste batzuetan ere— igartzeko gauza naizen orain. Tesi ariketak lagundu nau hauek identifikatu eta beste zenbait berri topatu eta maila teoriko zein praktikoan garatzen.

Idatzi honen egiturak gai horiek kontzientzian metatu diren ordenarekin bat egiten du, hiru estratutan berezita: zalantza-hasiera, mugimendu-erritmoa eta estruktura-barneratzea. Horietako geruza bakoitzak espazio, eskala eta distantzia ezberdinetara garamatza; haitzulotik, basora eta itsasora; eta ikuspegi zabalak tamaina txikian marraztetik, xeheenak erraldoian marraztera, azkenik espazioaren ideia bera —eskala, distantzia— kolokan jartzen duen dimentsio fraktal izenda dezakegun horretara arte.

3.1. Zalantza-hasiera

Zalantza-jarrera ikerketa honen hasierako motorra da. Hortik abiatuta, lehendabiziko marrazkiak agertzen dira —1031 moduloz eraikitako tamaina ezberdineko 368 marrazki, I. Bestiariora eta II.

Kobazuloa izeneko txanpak— eta hauei lotutako gakoak: trazu-marka, tinta txinatarra, papera, konposaketa, nodoa, modulua, marrazketa bigarren aldia, muntaia, antolaketa, espazioa eta marrazkia organismo autonomo zein konposatuaren kontzeptzioa. Dagozkion elementuak haitza, ingerada eta figura-fondo tentsioa dira. Lotzen zaizkion ekintzak hauexek: marraztea, pilatzea, tatxatzea, gainjartzea, konektatzea, jolastea eta *konstelatzea*.

Kapitulu honetan pertzeptzioa, distantzia, eskala eta denboraren gainekoak marrazkiaren orbanaren harira jorratzen dira, *espresionismo abstraktua*, CoBrA taldea eta Frantzia eman zen *tachisme* deritzon arte–mugimenduaz lagunduta —eta bereziki azkenengo honen aitzindari izandako Henri Michauxen lanaz—.

3.2.Mugimendu-erritmoa

Hurrengo atalburuan 850 modulu erabiltzen ditut bi marrazki erraldoi eraikitzeko, III. Basoa eta IV. Errepikapena izenekoak —bigarren eta hirugarren txanpak, hain zuzen ere—. Aurrekoetan sakontzeaz gain, mozketa, mugimendua, muntaketaren bigarren aldia, paisaia, arreta eta distantzia gako berriak agertzen dira hemen. Iradokitzen duten espazioa basoa, oihana eta orban-sasiarena da; elementua, sustraia, adarra, landareen esparrua. Birmuntatu, desplazatu, errepikatu, hazi, inbaditu... marrazkilariarenaz aparte, gero eta pisu handiagoz bizitza propioa hartzen doan marrazki beraren ekintzak dira.

Hemen mugimendu surrealisten *marrazketa automatikoa* eta honen trazuaren erabilera inkontzientearekin lotzen dira marrazkiak, bide batez *automatismoa*, inprobisazioa eta espontaneotasunaren gaineko zenbait ideia kolokan jarritz.

3.3.Estruktura-barneratzea

Laugarren kapituluak marrazketa ariketaren itxiera dakar. Orduan hasten naiz sortu dudan jolasean sakonago barneratzen, musikarekin harreman estua topatuz —bai jo, konposatu eta erregistratzeko orduan—. 1575 moduloz osaturiko hiru mural: V. Itsasoa, VI. Porrota eta VII. Marrazkia espazioaren partitura gisa. Oraingoan estruktura, eskala, euren burua kopiatuz hazten diren patroiz begetal eta fraktalak, pixela, bibrazioa, erritmo organiko eta mekanikoa, durundia eta simulazioa nabarmentzen dira. Darabilten elementua ura da; espazioa, bestalde, itsasoa, pantaila eta azkenean pentsaera bera —irudikapena errealtatearen kontzeptzio baten erregistro-aztarna gisa—. Aurrekoei atxikitzen zaizkien ekintzak zenbatzea, zabaltzea, islatuz erregistratzea eta erregistratuz islatzea dira.

Antzinako pintura txinatarreko margolariak naturarekin daukaten harremana, edo horrekiko ulermena, nabarmendu eta eskertzen da hemen bereziki; natura kopiatzean baino, natura birsortzean datza geurea ere, prozesuan margolariaren aktitueda ezinbestekoa delarik. Horren arabera egingo du marrazkiak *soinua*, hots, *bizirik* ala *hilda* egongo da.

4. Ondorioak

“Sistema fisiko baten jokaerari buruz gehiago jakiteko, lehendabizi, berau isolatu, desantolatu eta dituen elementu neurgarriak banandu behar dira ahalik eta partikula txikienak lortu arte; hots, balentria latza funtzionamendua ulertzeko. Baina sistema fisikoen mugak gainditu eta bizitzaren erreinuan barneratu nahi izatekotan, jarraitu beharreko pausoak kontrakoak dira: gero eta zati gehiago biltzen dituen eskema bat osatzea, zeina ingurumen bizidunen baitan elkarreraginean aritzen diren fenomeno anitzetara hurbiltzen den heinean ezin konplexuagoa gertatuko baita, berau bizitzen baino ezin izango dena erreproduzitu eta atzeman, gizakiaren kasuan behintzat, pentsamendua eta gorputzetik harago dauden ezaugarriak baititu baitan” (Mumford, 2011).

Badirudi Lewis Mumforden hitzek ikerlan-prozesu honen alde handia laburtzen dutela: folioa modulutzat hartzen duen interkonektatze-dinamika. Alderantzizko disezioa. Batuta dagoena banandu beharrean, banandua dagoena elkartzen duen jostura-lana —*analisiak* proposatzen duenaren aurkako bidea, hortaz—.

Parametro zehatz batzuetatik abiatuta marraztu dut, arte-irudiaren sorkuntzari lotutako gorabeherak mugitua eta metatutako eskarmentuaz baliatuta. Bidaia balitz planteatu dugu ikerketa. Erantzun zehatzen bilaketa kontzientea baino, marrazketaren zeregina ez da izan erantzun zehatzen bilaketa kontzientea, galderak sortzen diren ariketa baizik. Hasierakoei gehitu zaizkien gako asko agertu dira bidean, euren artean norabide batean ala bestean mugitu garela, batzuk baztertuz eta beste batzuetan sakonduz —nahita edo kontzienteago batzuetan, gutxiago besteetan—. Tao hitza itzultzerakoan “bidea” eta “araua” edo “arrazoia” kontra-jartzen ditu Onorio Ferrerok. Lehendabizikoa hobetsi eta besteak baztertzen ditu, ukitu dogmatiko eta normatiboagoak baitituzte, pentsamendu logiko eta diskurtsiboaren berezkoagoak (Lao Tse, 2007). Ez da hau metodo zientifikoaren gertuko ikerketa, jakina.

“Tentazio batzuk daude pentsalariarentzat” diosku Wagensberge (2003). Horietako bat da hasi baino lehenago bukatzeko desira, arrapaladan ibiltzera eramaten gaituena. Praktikoak izateko premiak erantzun goiztiarrak ekarriko lituzke, gure burua zuritzeko asmoz haiengana etengabe jartzeko moduko zigorrak. Araua esperientzia baino lehenago jartzeak edukiarekin baino formarekin egokiak izatera eraman gaitzake. Interpretazioa eredu, arau edo lege aldaezina litzateke orduan, ziurtasunetik abiatuz bere burura iristen dena; esperientzia saihestu duen zirkuitu itxia, bere burua modu *arrakastatsuan* osatzearekin nahikoa duena, hasieratik —teoria— bukaeraraino —emaitza, teoria bera—. “Batzuek (...) eskultura egin eta euren asmoak kontatzen dizkiote jendeari, eta orduan piezak asmo horiek berresten ditu. Pertsona orok du bere lengoia eskultorikoa, zeina piezan islatzen baitu; euren buruko magnetofonoaren zintan grabatzen dute, eta asmo horiekin jendeak eskultura esperimintatzea saihesten dute. Une honetan nire eskulturek ibiltzearekin eta begiratzearekin dute zerikusia, gehien bat. Baina ezin diot inori esan zelan ibili edo begiratu behar duen” (Serra, 2010). Tentsio horretatik at egon beharrean, bere baitatik abiatzen den gogoeta da gurea. Tesi osoan prozesuak abiarazteko balio izan duten zenbait ideia eta arau daude; baina aurrera egin ahala prozesuak berak baliogabetu egin ditu.

Marrazkiekin egin duen bezala, moduluak ageriko konexio gabeko gogoeta ezberdinak batu izan ditu berean. Horien muntaketa idazmena bera bezain konplexua izan da, edo handiagoa —margotzen den bezala pintatzen da, esango zuen Imazek (Imaz, 2014)—. Itxuraz esparru ezberdinekoak diren artea, zientzia, ekologia edo filosofia, besteak beste, biltzen dituzten Lewis Mumford eta David Bohmen idatziak oso lagungarriak izan zaizkigu ildo horretan. Esparru irrazional eta sinbolikoari dagozkionak —ametsa, jolasa, animismoa...— gizakiaren garapenean izandako betekizuna azpimarratzen dituenen, arte-jakintza balioesteko ikuspuntu oso aberasgarri eta ez-ohikoa dakarkigu Lewis Mumfordek, esaterako. Halaber, itxuraz baliogabeak diren ikerketaren jardun paraleloak gorai-patzen dituenen, ezin argigarriagoa gertatu zaigu —bere kasuan botanikak antropologia eta filosofia hausnarketekiko—.

Landareek gure hausnarketaren ezinbesteko gakoetako bat azaldu dute azkenean: mugak; bai euren jokabidean —elikadura, formak, haziera-patroiak—, baita eurekin daukagun harremanean —non jakintza tekniko eta teorikoa ezinbestekoa izan daitekeen, baina inoiz ez nahikoa—. Guztiz kontrolatu eta aurreikusteko ezintasun hori landare eta arte sormenaren oinarrietako bat da, ikusi izan dugunez. Ostera ohartuta ere, egindako marrazkiak muga horiekin lan egin izanaren isla lirateke, eta era berean, begirada eta ezagutzeko moduen gaineko hausnarketa.

Gure helburuetako bat metametodologikoa izan da; nola egin tesi bat sormenean eta sormenetik. Begirada bat eskaini nahi izan dugu, ekite-puntu moduan ulertutako ikus-puntua —“ekintza-hausnarketa”, “ekintza-perspektiba” edo “perspektiba immanentea”, oinarritzkoa Henk Borgdorffek “arte ikerketa” deritzonerako, eta subjektua eta objektua, ikerlari eta praktika elkarrengandik bereizten ez dituen (Borgdorff, 2010). Ezaguerari esperientziatik heldu nahi izan diogu, aurretiko egitura jakin bati irmo atxikitu barik, eta gure kokapenak dakarren perspektiba ekidinezina onartuz. Muga —abiapuntu, parametro...— horiek utzi diguten heinean koherentzia mantentzen saiatu gara; neurri batean erabilgarri eta baliogabetu ditugun lengoia eta testuingurua saihesti baino, zalantzan jarriz.

2. irudia. VII.Marrazkia espazioaren partitura gisa (detalea). Tinta txinatarra paper gainean.

5. Etorkizunerako planteatzen den norabidea

Ikerketa-ildo honen gaineko eztabaida pil-pilean dago aspaldi Europako zenbait herrialdetan. Horietako batzuek (Erresuma Batua, Herbeherak, Eskandinavia aldekoak...) dezente garatu badute ere, oraindik lan handia dago egiteke honen gainean. Gurean, beranduago heldu diogunez, ere bai (edo areago).

Nire kasuan, lanpostua finkatzen saiatzeaz gain, lankideekin batera ikerketa taldea martxan jarri eta berau sendotzea izango da xede garrantzitsuen epe laburrera. 4 urtean egindako doktorego tesi hau lehendabiziko ikerketa luzea dut. Zentzu horretan, nekagarria ez ezik, bakarti xamarra ere iruditu zait, eta talde lanean aritzea eskertuko dut.

Tesiaren azkenengo aldi idazteari ekin eta marraztea dezente baztertu dut. Azkenengo hau berreskuratu eta bestearekin batera elkarbizitzen ere saiatuko naiz, eta jakina, hau guztia ikasleekin partekatu.

6. Erreferentziak

- Borgdoff, H. (2010): *El debate sobre la investigación en las artes*, www.gu.se/digitalAssets/.../1322698_el-debate-sobre-la-investigaci--n-en-las-artes.doc, 10.
- Daucher, H. (1978): *Visión artística y visión racionalizada*. Editorial Gustavo Gili, Barcelona, 11.
- Imaz, I. (2014): *Pintura como proceso de individuación. Caracterización y enseñanza*, doktorego tesia, EHU-UPV, Leioa.
- Klee, P. (1979): *Teoría del arte moderno*, ediciones Caldén, Buenos Aires (Argentina), 31, 64.
- Landa, E. (2013): *Aportaciones al imaginario vasco desde una práctica experimental en la ilustración de libros (Periodo 1981-2007)*, doktorego tesia, EHU-UPV, Leioa.
- Lao Tse (2007): *Tao te ching*, RBA libros, Barcelona.

- Mumford, L. (2011): *El pentágono del poder. El mito de la máquina (dos)*, Pepitas de calabaza editorial, Logroño, 140.
- Pallasmaa, J. (2012): *La mano que piensa. Sabiduría existencial y corporal en la arquitectura*. Editorial Gustavo Gili. Barcelona, 103.
- Rementeria, A. (1988): *La agresión en el proceso de la obra (una práctica experimental)*, doktorego tesia, EHU-UPV, Leioa.
- Serra, R. (2010): *Escritos y entrevistas 1972-2008*, Universidad Pública de Navarra / Nafarroako Unibertsitate Publikoa, Cátedra Jorge Oteiza, Iruñea, 17.
- Valle De Lersundi, G. (2001): *En ausencia del dibujo. El dibujo y su enseñanza tras la crisis de la academia*, Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua, Leioa, 19, 106, 204.
- Wagensberg, J. (2003): *Ideas sobre la complejidad del mundo*, Tusquets editores, Barcelona, 52.

7. Eskerrak eta oharrak

Gentz del Valle de Lersundi, Rita Sixto, Ibon Rodriguez Garcia eta Iñigo Ramirez de la Piscina.

3. irudia. Izen gabeko tarteko txanpa (detalea). Tinta txinatarra paper gainean.

4. irudia. *Bestiario* (detalea). Tinta txinatarra paper gainean.

